

„Semmit nem hallgathatunk el, ami bennünk gondolódik”

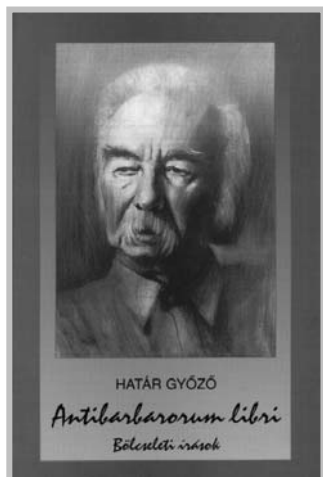
HATÁR GYŐZŐ: ANTIBARBARORUM LIBRI I–II.

*„Jóideje már, ahogy magamat nem kímélem,
a többieket sem tekintem hímes tojásnak”*

Határ Győző bölcséleti opusai csupán az ezredfordulón kerülhettek a hazai olvasók elé – néhány mozgékonyabb, vállalkozó szellemű kis kiadó jóvoltából (Özön Közöny, Tevan K. 1997; *A fény megistenülése*, Terebess K. 1998; *Szentföld a Föld*, Kortárs K. 2000; *Szélhárfa* I–III, Argumentum K. 2000). A sorozat most vált teljessé, a két újabb vastag kötet, amelyek az első ízben itt napvilágot látó Juveniliáktól a korai filozófiai műveken át egészen napjainkig követik az író gondolkodásmódjának, világképének alakulását. A szöveggondozás, a szerkesztői munka, az alapos tájékoztatás a művek kezeltetéséről, lelőhelyéről Thuróczy Gergely érdeme. Az itt közzétett szövegek zöme már Nyugaton megjelent, többségük az Aurora Ezoteria sorozatban, a szerző magánkiadásában (IBM-Composer „csudagépén” maga szedte őket, a könyvtervezést felesége, Prágai Piroska végezte). Jelen kötetekben – némi változtatással, az aktualitásukat veszített eszmefuttatások helyenkénti elhagyásával, más szövegegységek, újabb felismerések közbeiktatásával – az író újraközli azon korábbi munkáit is, amelyeket társadalom-filozófiai elmékedései szempontjából különösen fontosnak tart.

Pályi András kitűnő és hozzáértő Előszavában felvázolja a Határ-bölcsélet alappilléreit, a kvark-parányoktól a Multiverzum egészét szemhatárába fogó tágas boltívet, amelyben kristálytiszta racionalitással helyezkednek el az egymásba épülő részletek. Ugyanakkor jelzi, mi az, ami e filozófiai világképet számunkra szokatlanná, sőt megrendítővé teszi: „Határ Győző életművét olvasva az önmagát ismeretelméleti lényegére csupaszító és minden kínálkozó 'lelki' könnyítéstől megfosztó emberi tudat drámájának részesei vagyunk.”

Az író-bölcselő másként veti fel az ontológiai alapkérdéseket, mint általában szokták a filozófusok. A helyett, hogy „van-e értelme az életnek?” – ő azt kérdezi: hogyan is lehetne „értelmetlennek” nevezni azt, ami adottság? Az élet tehát önmagában hordja értelmét: ha már megszülettünk, egyszerűen élni, létezni tartozunk. A filozófia „nem engedheti meg magának azt az intellektuális fényűzést, hogy a létparancsból kihátráljon”; így koronáriuma csakis az ontológia lehet. E megközelítésben viszont az ember semmiképp sem a Világmin-

Argumentum Kiadó
Budapest, 2001

I. kötet: 666 oldal, II. kötet: 740 oldal, 4900 Ft

denség centruma, „minden dolgok mértéke” (ahogy Szophoklész s nyomában a művészet tartja!), hanem csupán „mikrobatenyészet” a maga élettani törvényeivel; az örökké pulzáló Multiverzum egy különös – korántsem örök életű! – jelensége, önészlelékeny parány, a Világegyetem „özön közönyébe” kivetve.

Határ Győző protagoreus megalapozottságú vilásképe szerint gondolkodásunk hordozója a szenzorium, azaz „egész testünkkel gondolkodunk”. Valódi természet-tudóshoz illő kíváncsisággal és imponálóan bőséges élettani ismeretekkel felvértezve kutatja a biosz működési mechanizmusát, szenzorikus felépítésünket, amelytől nem választható el – szerinte – pszichés, mentális tevékenységünk. Intellektusunk teljes mozgásterét a hústest enkapszulálja (a „szarx” börtönébe vagyunk bezárva!). Így hát magasabbrendűségünk gögje merő agyrém; az emberi faj – a biosz igájában – eredendően és kiirthatatlanul ragadozó természetű. Ezért hiábavalóak a legszebb elméleteink is a társadalom jobbítására. Történetfilozófiai szkepticizmusa e felismerésből fakad – nagyon is indokoltan!

Már korai „filozófus-regényében” (*Csodák országa, Hátsó-Eurázia*) kifigurázta a mélylélektani, valamint a spiritiszta lélekgyógyászatot, s a testi-lelki egészség forrását a szervezet biopszichikai összhangjában látta. A létesülés szakadatlan folyamatában minden egyes ember egyszeri és megismételhetetlen jelenség – vallja – alávetve a keletkezés-megsemmisülés törvényének. Életünk tehát (a tudatfolyamatok lebomlásával) a halálban véget ér (azaz nem hisz a lélek vagy a szellem-én testtől független továbbélésében): „részt veszek halálomban életem minden erejével”. Ha szétesik a tudatnyaláb, az ego megsemmisül; az (ön)észlelékenység kiálszik: csatlakozunk a végéremehetetlen többséghez a fűtakaró alatt. Viszont amíg élünk, addig elkerülhetetlenül, folyamatosan töprengünk a lét alapkérdésein (még az úgynevezett „egyszerű” ember is!): „A léten medítni meg nem szűnik az elme, amíg ember él a Földön”. A már felismert igazságokat mindig továbbgondolják – kiegészítik, korrigálják – mások, az utánunk jövők, így egyre több ismeretfoszlány, felismerés-parány áll rendelkezésünkre a Világegyetem működéséről (ez az emberiség egyre bővülő-gyapardó „tudáskészlete”).

„Egyre kijebbeljebb, 'valamerre' tovább terjeszkedünk bölcsletünkkel a kitudhatóság – protagoreicitás – behatárolatlan alapszövetén” – vallja. A „halhatatlanság” az ő fogalomrendszerében a művekben hátrahagyott szellemi tartalom; a filozófiatörténet e „hagyatékokból” áll össze. „A filozófusok: lépőkövek, amelyeken a gondolat lépeget a századok vize fölött”. A vallások transzcendenciáját, a lélekelméletet, a különböző mitológiai hitregéket Határ Győző olyan elmekonstrukcióknak tartja, amelyeknek édeskevése a valóságalapja. Ő inkább „józan észére” hallgat, s a reáliáktól nem rugaszkodik el, bármily magasra röpteti is gondolatait. „Kényszerpályákon mozog a világ, s e kényszerpályák összességét az antikvitas Aténak, Heimarmenének – Sorsnak, Végzetnek, Rendeltetésnek nevezte volt.” Az ő szemében a mitológia: létszimbólumok tárháza, amelyben az emberi élet esszenciális mozzanatai sűrűsödnek. Az ember szereti elhárítani magától a sorsáért való felelősséget, ezért különböző absztrakciókba vetíti bele vágyálmait (Gondviselés, őrangyal stb.), illetve azokat teszi felelőssé kudarcaiért (büntető Isten, Sátán, démonok stb.). Holott az Ég csarnokai üresek: csak képzeletünk népesíti be őket emberfölötti lényekkel.

Határ Győző eredendően racionális látásmódja az iróniának, sőt olykor a blaszfémiaának kedvez: előtte semmi sem „szent” és sérthetetlen. „Az elme rátamad és megkísérli, hogy lerombolja” a korábbi „tévedhetetlen”, „vitathatatlan” igazságokat, az „egykönyvű” hittételeket-dogmákat. Látásmódjában kezdettől fogva jelen volt a teokrácia

és a különböző diktatórikus parancsuralmi formák iránti ellenszenv (meg is fizetett érte kétszeri börtönnel). „Bizony a szkepszis harmadfélezer éves bölceleti iskolája nem való a nyárfalevél lelkeknek!” – írja, hiszen aki önálló utat jár, „azt előbb-utóbb „eretneknek” bélyegzik (veszélyesebb korokban máglyára is vetik!). Ő a kételyt tartja az elme legfontosabb fegyverének; kételkedni annyi, mint működtetni az elme minden pozitív funkcióját. Úgy véli: „semmit nem hallgathatunk el, ami bennünk gondolódik”. Rákérdez tehát a hamisságokra, szertefoszlatja az illúziókat; a szellem „szabad lengésének” bölceleti állapotában, távol mindenfajta érdek- és haszonelvűségtől, magasan a hétköznapiság fölött, világúri magányban szemléli a burjánzó embertenyészetet, léttörvényeit kutatva. Kétségbe vonja minden olyan tanítás intellektuális tartalmának s lényegének érvényét, amely hieratikus jellegű, s „oly igen 'hétszer-szent', hogy hozzá kétség nem fér”. Úgy tartja: minden filozófia, amely valamely elv vagy elmélet igazát hasznával bizonyítja, avagy azzal, hogy az emberiség jólétéhez és boldogságához hozzájárul, hamis. „A haszonelvűség bölceletének útszélsőségei érvénytelenek a filozófiában”. A kefalizáció csúcán a kételkedés az érzőszerv aretéje, a civilizációk építőköve, „az emberi termitárium hajtőereje és vezérlő princípiuma”.

Művészetbölceleti írásaiban az író hasonlóképpen ostromozza a haszonelvűséget. Természetesen nem hisz az írás világot megváltoztató hatalmában, megváltó erejében – hiszen egész életében azt tapasztalta: az Erőszak mindig erősebbnek bizonyul az Igazságnál. Szatirikus mini-esszéiben (*Rólunk szól a történet* I-III.) a kívülálló humorával szemléli honi irodalmáraink buzgólkodását: „A magyar irodalom a százezres artézikut irodalma. Művelői százezer artézikut fúrását sürgetik-követelik a mindenkori kormánytól – ennél fogva ellenzékiek. De ha véletlenül egyikük-másikuk bekerül a kormányba, azonnal frontot változtat: nyulgátakat épít a felelőtlen artézikut-fúrók rohamá ellen”.

A valódi írástudók – szerinte – a közgondolkodáson 'kívül' és 'felül' állnak. Nem öltik fel Mr. Tipikus álarcát. Ezért persze nagy árat fizetnek: többnyire csak az utókor méltányolja őket érdemük szerint. Aki nem hajt fejet a közízlés-közelvadás, netán a kényszerítő hatalmi sugallatok előtt, az minden tekintetben hátrányt szenved. Hiszen semmiféle szervezett közösség/állam/vallás nem képes elviselni a rá irányuló kritikai szellemet. A „közéző moralizáló”, a „szervilis törvényhozók”, a „hatalmukat féltő prelátusok” stb. – hangoztatja az író – folyvást a gondolat megbéklyózására törekszenek, s a KÖZ nevében mindegyre óvják a „szabad lengés” állapotában kutakodó elmét önmagától, esetleges túlkapásaitól. A Hatalom emberei először csak könyveket égetnek, aztán szerzőiket is tűzre vetik, hogy megerősítsék saját dogmáik-elvárásaik feltétlen uralmát. Épp ezért a valódi teremtő szellem sorsa csakis a megbélyegzettség, kiközösítettség lehet.

Az emberek zöme 'egykaptafára' gondolkodik – hangsúlyozza az író –, „mintha csupa egypetéjű ikrekből és klónokból állna”. Így hát szinte törvényszerű, hogy azt, aki mélyebbre ás, a dolgok lényegéig hatol, szeretnék a maguk konvencionális, sztereotipizált sablonjaiba begyömöszölni. Ezért volt-van-lesz is mindig Szent Inkvizíció. Filozófusunk – érthető okokból! – nem rokonszenvez a különféle – szakrális és világi – 'megváltó-vallásokkal', az erőszakos térítést pedig a legnagyobb szellem-ellenes bűnténynek tartja. Kereszténység-kritikája is ebből az ellenérzésből fakad – társadalom-filozófiai eszme-futtatásai homlokterében a térítőparanccsal való szembeszegülés áll.

A pusztá tényeket szemmel tartva veszi számba kereszténység-ellenes érveit. Leginkább az ősi, pogány görög kultúra elpusztítását fájlalja: az i. sz. IV. században

kiirtották a pogányság hiedelemvilágát, a káprázatos templomok, szerepeionok, amelyeknek masszív építményei akár három évezred vasfogával is dacoltak volna – mind-mind odalettek. A görögség a Bölcsesség, Róma viszont (mind a Római Birodalom, mind a pápaság korában) a Hatalom bűvöletében élt. (*Köpönyeg sors – Julianoosz ifjúsága* című regényében mutatja be hitelesen lépésről lépésre ezt a pusztító folyamatot a szerző.) Az erő-hatalom lényege az intolerancia a másvallásúakkal, másként gondolkodókkal szemben. Az író a vallási türelmetlenséggel azonosítja – lényege szerint – az ideológiai türelmetlenséget is, mikor a 'megváltó Eszme', a Purifikátori Princípium nevében megbélyegzik, kivégzőosztag elé állítják a szembeszegülőket, legfeljebb annyi választást hagyva nekik: ki ölje meg őket s milyen halálnemmel? Ő mindenfajta utópiát (s a megvalósításukra törekvő diktatúrákat!) a judeo-keresztény 'üdv történet' evi-lági változatának tart. Morus Tamásnál, Saint Simonnál még csupán tudósi álmodozás volt a 'tökéletes társadalom' ideája – véli –, Fourier 'szent őrülete' a társadalmi üdvőről, az eszményi államról azonban már veszedelmes tévtanok kialakulásához vezetett. Ezek nyomán köszöntött ránk az a csodálatosnak remélt jövő, amelyet ma a legbarbárabb jelenként élünk meg. Csak remélhetjük – hangoztatja az író –, hogy a marxióta üdv történet rémképét már magunk mögött tudhatjuk, azonban 'a hazugság liberalizmusának' és 'a liberalizmus hazugságának' kettős forradalma még a diktatúrájánál is elborzasztóbb totalitárius uralomhoz (a Pénz korlátlan hatalmához) vezet(het). Fellazul a jogszolgáltatás, viszonylagossá válnak az erkölcsi normák, s a maffiák hatalmának megerősödése, végül kormányra kerülése, az emberi életérdek semmibe vétele minden korábbit felülmúló 'hódoltság' állapotába sodorhatja a tömeget.

Az emberiség sorsa-jövője mellett írónkat természetesen a magyarság tudati állapota is aggasztja. A pártállam irányítása alatti negyven év során „a töredelmek megtörték és elcsigázták, a szellemi ínség felőrölte és falusiassá tette a lelkeket”. A hosszú diktatúrájának sikerült az emberállomány négyötödét (zsenge óvodás kisgyermektől a nyugdíjas aggastyánig) intézményes tömegbűntényébe beszerveznie, uralmának fenntartásában érdekeltté tennie. Így aztán előállt az az 'erkölcsi impasse', amelyben a demokrácia eszményei csütörtököt mondanak. Hogyan is sikerülhetett volna hát az 1989/90-es fordulat után egy valódi demokratikus társadalmat kialakítanunk? A hangadók azok lettek, akiknek 'ugyanaz a vaj van a fején', mint az országnak: az 'országos vaj', s akik büszkén és emelt fővel vállalják szeplős múltjukat. Összeverődnek a hasonszőrűek, előrukkol az országos Konfraternitás, – s a néhai intézményes tömegbűntényből aranyfedezetet kovácsolnak régi-új hatalmuk megszervezéséhez. Az egykori nomenklatura megmilliomosodik, minden adható és vehető, az országos és nemzetek fölötti 'hazugság-összjáték' (újra) fölerősödik.

Itt, Köztes-Európában – hangsúlyozza az író – a történelem mindvégig azt bizonyította, hogy a tömeg a függőség-védelem-biztonság-eltartottság kívánalmait részesíti előnyben a függetlenséggel, a szabadság-kínálta lehetőségekkel és felelősséggel szemben. A gyám-állam kliensei ők, az Allam Oslény Alattvalói, akik a kicsinyke Jólét demokráciájára szavaznak az eszmények, sőt saját valódi, távlatos érdekeik ellenében. Az utóbbi évtized tapasztalatai azt mutatták: azokat, akik valóban képviselni tudnák a nép érdekeit – cserbenhagyják; azokat viszont, akiket maguk fölé emelnek bizalmukkal, őket hagyják cserben. Így a „népképviselő” pusztá álom marad. A hivatásos naivista törvényalkotók, a TV-mérgezett tömegek s az önkiszolgáltatottságot továbbszolgáló politikusok jóvoltából az ördögi kör egyre szorosabban zárul körénk. A Gonosz – 'Malum Metaphysicum' – tehát szüntelenül hat és közreműködik világunk alakításában.

A Gonosz – Határ Győző felfogásában – nem pusztán szimbólum: ő a faji-nemzeti-vallási-emberi intoleranciát tartja a legfőbb Gonosznak, valamint a hitre apelláló ideológiákat (legyenek bár vallási vagy ateista jellegűek!). Többször, több helyütt hangoztatja: a vallások találták fel a népirtás tömegbűntényét; az iszlám már a középkorban a fasizmus előfutárának tekinthető. A fasizmust magát a judeo-kereszténység világi eretnekségének tartja, nemkülönben a kommunizmust, amelynek egész eszmerendszere a millenarizmus első szektáitól származtatható, s a különböző eretnekségek láncolatán át a hit világi töltetűvé válásával Marx-Engels-Leninig vezet az útja. Így hát a szovjet kommunizmus – az ő szemében – „a judeo-kereszténység fattyúhajtása”. De ma már mindezeknél veszélyesebbnek tartja az iszlám fanatizmus előnyomuló térhódítását.

Határ Győző a demokráciát tartja az egyetlen olyan – viszonylag ideális – rendszernek, amely a szellem szabad lengését nem korlátozza, s amelyben – elvileg – mindenfajta nézet megfér egymás mellett, anélkül, hogy egymás kiirtására törne. De megvalósításához szabad, független gondolkodású személyiségek kellenek! „A demokrácia a nemes alku, a megalkuvásban való nemes megállapodás iskolája! akadémiaja! – hangoztatja. – Márpedig az iskolázatlanok az iskolát, a barbárok az akadémiát, a fundamentalisták a kompromisszumokat nem szenvedhetik”. A barbárok csak a maguk „egykönyvű” részgazságaihoz ragaszkodnak, de azt aztán tűzzel-vassal próbálják érvényesíteni más részgazságokkal szemben. Így a társadalom a hatalmi játék erőterévé válik, a ki kit győz le arénájává, – amiben csak elvérezhetünk mindannyian, vagy az egész küzdelem egy új diktatúra melegágya lesz.

Tisztában van vele, hogy a demokráciának – főleg ha a „barbárok” játékszere – igen komoly veszélyei vannak. Hiszen a demokratikus viszonyok közepette szabadon fel nőhetnek azok is, akik épp a demokrácia megdöntésére törnek! Ezért ha el akarjuk kerülni, hogy ismét hosszú évtizedekre lerázhatatlan parancsuralom telepedjen nyakunkba – bármiféle ideológiai előjellel! –, akkor éberem kell ügyelnünk arra, nehogy a „zombik” (a zanzásított elméjük, a közepszer, a kábszerek-utópiák-mítoszok-különféle téveszmék rabságában élők) vegyék át a hatalmat, s a „sensus numinis” (a főhajtás ösztöne) animális készletének engedve a tömeg eufóriában hódoljon előttük. (Nemcsak nálunk, Köztes-Európában, de Nyugaton is fennáll ez a veszély az író szerint!) Toleranciát csakis azokkal szemben lehet gyakorolni, akik tiszteletben tartják a szekuláris társadalom jogait (a személyiség, a gondolkodás szabadságát), de keménynek kell lenni mindazokkal szemben, akik mások függetlensége ellen törnek, akik „hittérítő” buzgalomukkal veszélyeztetik az ember szabad döntési jogát. „A sevallásúak és a vallásban élők közös érdeke, hogy egymással békén megférjenek, mert csak így vészeltethetjük át az elkövetkezendő évszázadok társadalmi megrázkódtatásait.”

Határ Győző úgy véli: a magafajta sevallású, racionalista, agnosztikus elmék többet használnak az ember(iség)nek, mint a 'világmegváltó' szellemek, épp azzal, hogy nem áltatják hamis illúziókkal, időben figyelmeztetik a reá leselkedő veszélyekre. Ők azok, akik – dacolva a tömeggel, a közszellemmel, a politika mindenkori elvárásaival – konzekvens gondolkodói utat bejárva az emberiség felnőtté válását érlelik.

Az író éppoly ironikusan szemléli önmagát s világbeli helyzetét, akár a Mundust, avagy a Multiverzumot, amelyből kiszakadni élve lehetetlen. Miközben tudván tudja, hisz egész élete során tapasztalta: a 'tetten ért' világ nem bocsát meg leleplezőinek, ő mégis – 'Sancta Candiditas!' – rendre írja pasquillusait ellene: „a maffiánál leleplezem és följelentem a maffiát, a lelkiismeretlen világ lelkiismeretére apellálok”.

Hogyan vár(hatna) hát bűnbocsánatot, ha nem is kér?! Provokatív szellem, hiszen folyvást olyan dolgokról ír / beszél, amelyek a sablon-gondolkodók sémáiba sehogyan sem illeszthetők. Lehet, hogy éppen ezért lesz életműve halhatatlan – messzi korokon átívelő!? Kedélyét eltölti az ataraxia derűje, nemigen törődik semmiféle vallással, őfelőle bárki szabadon gyakorolhatja saját hitét, meggyőződését – csak őt ne akarják erőszakkal megtéríteni. Derűje (kiegyensúlyozott kedélyvilágán túl) abból a biztos tudatból fakad: valamelyest ő is hozzájárult műveivel ahhoz, hogy tisztán lássuk – mind egyéni, mind nemzeti, mind európai, sőt egyetemes szinten – az ezredforduló problémáit, s hogy a veszélyek elhárítására is fel tudjunk készülni. Most már csak rajtunk múlik: odafigyelünk-e racionális tényfeltárására, hasznosítjuk-e valósággyökerű elemzéseit?

„Hogy az olvasók döntő hányada nem ismer? – magamra vessek – világgá szaladtam...” De: „ha idehaza maradok és másodszor is végigszenvedem a jelenlévőkkel, amit már, köszönöm szépen, előszörre, börtöneimmel végigszenvedtem – akkor soha nem írom meg azokat a könyveket, amelyeket megírtam, soha...”

Hiába, kis hazánk szellemi klímája az utóbbi félszázadban nem kedvezett a szellem „szabad lengésének”, a független, bátor, tiszta és egyenes gondolkodásmódnak. Ezért Határ Győző – mint legnagyobbjaink, bármely korban – csupán remélheti, hogy eljön még az idő, amikor az ő életműve is majd „belefoglaltatik a magyar irodalom korpuszába”.

Ezért hát büszkeséggel vegyes alázattal bízza életművét az Időre... „Beszéljenek magukért Küsed Munkátskáim, ahogyan a könyvespolcon sorakoznak, elég vallomások és elég szenvedélytelenek ahhoz, hogy megadjanak minden felvilágosítást”.

G. Komoróczy Eméke